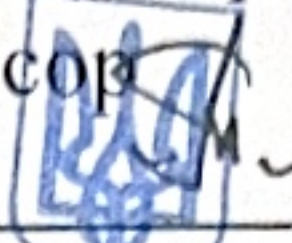

ЗАТВЕРДЖУЮ
Ректор Національного університету
«Одеська юридична академія»
професор
Олег ТОДОЩАК
«22» _____ 20 24 року

ВИСНОВОК

про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів докторської дисертації Іванченко Ольги Миколаївни на тему «Легітимність права в сучасній державі», подану на здобуття ступеня доктора наук з галузі знань 08 «Право», за спеціальністю 12.00.01 – теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень

Рецензенти, призначені рішенням Вченої ради Національного університету «Одеська юридична академія», а саме: доктор юридичних наук, професор, в.о. завідувача кафедри загальної теорії права та держави Національного університету «Одеська юридична академія» – **Завальнюк Володимир Васильович**; доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри цивільного права Національного університету «Одеська юридична академія» – **Харитонов Євген Олегович**; доктор юридичних наук, професор, професор кафедри загальної теорії права та держави Національного університету «Одеська юридична академія» – **Мельничук Ольга Степанівна**; розглянувши дисертацію та наукові публікації, у яких висвітлено основні наукові результати дисертації Іванченко Ольги Миколаївни, а також за результатами фахового семінару для апробації докторської дисертації, проведеного 22 травня 2024 року Протокол №14, встановили наступне.

Обґрунтування вибору теми дослідження та зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Одним із визначальних факторів забезпечення ефективності правової системи є легітимність права. Легітимність є відображенням довіри громадян до права, що підтверджується низьким рівнем правопорушень і стабільним соціальним порядком. Дослідження легітимності права допомагають виявити проблеми і недоліки в правовій системі, що уможливлює розробляти більш ефективні та справедливі правові приписи. Своєю чергою, аналіз причин недовіри до певних правових норм може сприяти їх реформуванню та адаптації до потреб суспільства, що підвищує ефективність правового регулювання і сприяє більш гармонійному розвитку суспільства.

Легітимність права, співіснуючи та розвиваючись на всіх етапах разом

із державою та її правовими нормами, характеризується низкою ознак, розуміння яких дає можливість розкрити сутність і значення процесів – як фактичного визнання права, так і формально-юридичного (легалізація). Правовій системі, для того, щоб продовжувати ефективно функціонувати, потрібен прийнятний рівень довіри до неї з боку соціуму, така довіра отримує вираз у легітимності права.

На всіх етапах існування соціуму легітимність була і залишається важливою характеристикою права, проте як самі механізми легітимації, так і ціннісні орієнтири легітимності досить сильно змінювалися з плином часу. Вчені всього світу протягом історії людства намагаються зрозуміти суть цього явища та механізми, за якими право стає легітимним.

Наразі слід констатувати істотні зрушення в масовій свідомості українців, що відбулися під впливом будівництва нових політичних інститутів та їх легітимації, кардинальної перебудови правової організації суспільства і, зрозуміло, зовнішніх негативних викликів. Саме тому сьогодні, під час військової агресії російської федерації, проблема легітимності стоїть, як ніколи, гостро. Актуальні виклики легітимності права в Україні обумовлені не тільки військовими діями, але й низкою інших об'єктивних причин, серед яких політична нестабільність, високий рівень корупції, слабкість окремих правових інститутів, недостатня правова обізнаність населення, відсутність ефективної комунікаційної стратегії та соціально-економічні проблеми. Подолання цих викликів вимагає комплексного підходу, а саме: посилення незалежності судової влади, підвищення прозорості та підзвітності державних інститутів, покращення правової освіти та інформування громадян, а також розроблення ефективних комунікаційних стратегій для залучення суспільства до законодавчого процесу.

Військова агресія активувала в нашому суспільстві багато додаткових компонентів механізму легітимації – наразі легітимність того чи іншого закону або рішення державної влади сприймається особливо гостро і відгукується в цілому суспільстві, а не тільки серед певних його представників. Будь-яке порушення тих законів, які сьогодні ціннісно

прийняті українським суспільством, викликає негайну реакцію, що значно ускладнює будь-яку протиправну діяльність, хоча і не нівелює її повністю. Легітимність права в сучасній Україні базується на очікуваннях народу, пов'язаних із перемогою у протистоянні агресору, зі встановленням політичної стабільності, з демонстрацією правом своїх характеристик, спрямованих на підвищення рівня життя людей, на створення якісної законодавчої бази, необхідної для проведення цих перетворень у суспільстві, з ефективною та прозорою роботою всіх гілок влади.

Сьогодні проблема легітимності права в Україні є актуальною, як ніколи раніше. Вивчення легітимності права дозволяє адаптувати правові норми до соціокультурних особливостей різних груп населення, що сприятиме їх кращому сприйманню та дотриманню. Легітимність права формує засади зміцнення верховенства права, що є основоположним принципом демократичного суспільства, а відтак легітимні правові норми сприймаються як справедливі, що сприяє добровільному їх виконанню громадянами, зменшуючи необхідність застосування примусових заходів. Дослідження легітимності права можуть допомогти виявити причини правопорушень, пов'язаних з недовірою до правової системи, і розробити стратегії для їх попередження. Легітимність національного права набуває особливого значення в умовах глобалізації, оскільки впливає на міжнародну співпрацю, інвестиційну привабливість та інтеграцію у світову спільноту.

Наведені положення зумовили підстави для обрання зазначеної теми дослідження, її теоретичну і практичну актуальність.

Доктринальну базу дослідження складають наукові праці вчених, які є представниками науки загальної теорії права та держави, соціології та політології.

Тематика досліджень легітимності права, на жаль, не достатньо широко представлена у роботах вітчизняних науковців, проте можна виокремити ряд вчених, що у своїх наукових працях досліджували окремі аспекти цієї теми. Серед них можна зазначити наукові праці: Д. Антонюка, М. Афанасьєвої, Е. Афоніна, Л. Гонюкової, Р. Войтовича, В. Бабкіна, Л. Байрачної, Л. Белкіна, С.

Бобровник, С. Бобровської, Ю. Ведернікова, Ф. Веніславського, О. Висоцького, О. Гавриленка, Т. Гарасиміва, Л. Горбунової, С. Гусарєва, В. Дудченко, І. Жаровської, А. Зайця, М. Буроменського, Ю. Калюжної, Б. Калиновського, В. Кириченка, О. Коваль, В. Кокорського, О. Костенка, Т. Кравченко, Н. Крестовської, О. Кудрявцева, С. Лисенкова, Л. Луць, С. Максимова, Д. Манька, Ю. Мацієвського, О. Мироненка, Є. Моїсеєва, Л. Наливайко, В. Нечипоренка, М. Ніколка, Ю. Оборотова, А. Олійника, О. Тихомирова та інших.

Серед зарубіжних авторів, які зверталися до дослідження легітимності права, заслуговують на увагу праці: Р. Алексі, К. Альчуррона, Г. Апеля, А. Бадью, Ж. Бержеля, Ж. Бертоне, Д. Бітема, М. Вебера, К. Вітгенштейна, Ю. Габермаса, Г. Гарта, Е. Гуззерла, М. Горкгаймера, Р. Дворкіна, Ч. Ендрейна, Р. Ієрінга, Д. Істона, М. Кастельса, Н. Лумана, М. Парсонса, А. Токвіля, Й. Хейзінга, М. Шоу та інших.

Водночас праці зазначених вчених не вичерпують багатогранної проблематики легітимності та процесу легітимації. Все вищевикладене говорить про високу актуальність і необхідність здійснення комплексного та ґрунтового дослідження легітимності права в сучасній державі.

Дисертацію виконано в рамках наукових досліджень Національного університету «Одеська юридична академія» в контексті теми «Правове та соціальне життя України у людиноцентриському вимірі в цифрову еру» на 2021–2025 роки (державний реєстраційний номер 0122U000266), а також у рамках плану науково-дослідної роботи кафедри загальної теорії права та держави Національного університету «Одеська юридична академія» – «Право і держава ХХІ століття: генезис, сучасність, перспективи» на 2021–2025 роки.

Мета і завдання дослідження. Мета дисертаційної роботи полягає в тому, щоб на підставі аналізу вітчизняних і зарубіжних наукових розробок, з урахуванням норм чинного законодавства, у тому числі й міжнародно-правових актів, визначити поняття «легітимність права в сучасній державі» та особливості його забезпечення, окреслити напрями удосконалення

механізмів легітимації права в Україні.

Для досягнення зазначеної мети було визначено такі **завдання**:

- проаналізувати теоретико-філософські засади дослідження легітимності права;
- визначити методологію наукового дослідження легітимності права в сучасній державі;
- обґрунтувати категоріальний апарат дослідження легітимності права в інноваційній інтерпретації;
- розкрити генезу наукових поглядів стосовно феномену легітимності права та їх антитетику;
- осмислити проблематику інтерпретації легітимності права в системі юридичної науки;
- виявити місце легітимності права серед компонентів правової реальності;
- обґрунтувати поняття та засади інституалізації легітимності права в сучасному суспільстві в контексті ціннісно-нормативної концепції;
- провести дослідження категорії «легітимація правових норм» у дискурсі легітимності права;
- проаналізувати стратегічні аспекти легітимації як функціонального прояву легітимності права;
- визначити місце феномену легітимності права в умовах соціальної реконструкції держави;
- визначити ступінь впливу громадянського суспільства на систему легітимації права та його легітимність;
- обґрунтувати легітимність права в рамках дії системи його саморегулювання в сучасній державі;
- розкрити особливості легітимації та легітимності соціально-правових феноменів;
- проаналізувати вплив державно-правових інституцій на змістовно-функціональну складову легітимності та легітимації права в Україні;

- запропонувати засоби подолання загроз кризи легітимності права в Україні;
- виявити можливості підвищення рівня легітимності права в Україні на основі його ціннісного змісту;
- обґрунтувати шляхи подолання проблеми легітимності законодавства України з метою підвищення його ефективності;
- визначити сучасні аспекти та запропонувати необхідні заходи удосконалення забезпечення легітимності правової політики в Україні.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини, які виникають у сфері фактичного визнання соціальної значущості та цінності сучасних права і держави.

Предметом дослідження є теоретико-правові засади легітимності права в сучасній державі.

Методи дослідження. Особливості дослідження теоретичних і праксеслогічних аспектів легітимності права зумовили застосування відповідної методології. Методологічна база дослідження складається із сукупності філософсько-світоглядних підходів, концепцій та принципів, а також загальнонаукових, міждисциплінарних і спеціально-наукових методів пізнання.

Принцип історизму уможливив виокремити та враховувати еволюційний характер правових систем і їх взаємодію з історичним контекстом. Використання цього принципу сприяло розкриттю механізмів формування легітимності правових норм, а також визначенню їх впливу на сучасне суспільство.

Принцип системності відіграв важливу роль у дослідженні процесу легітимації права, оскільки забезпечив ґрунтовну основу прийняття до уваги взаємозв'язків і взаємодії всіх суб'єктних елементів правової системи, а також послідовності процедур фактичного визнання правових приписів суспільством.

Принцип плюралізму забезпечив належне врахування різноманітності наукових точок зору, інтересів і цінностей у суспільстві, відхід від

моністичного світосприйняття та розширення підходів до розуміння феномену легітимності права.

Принцип міждисциплінарності зумовив використання знань з права, соціології, політології, економіки, філософії, психології та інших наук для більш глибокого розуміння механізмів легітимації та результату, якого вони досягають у загальній системі належного впорядкування відносин у суспільстві.

Принцип інтегративності забезпечив комплексний аналіз легітимності права з урахуванням всіх аспектів і взаємозв'язків цього явища з точки зору наявних підходів до розуміння права. Інтегративний підхід дозволив визначити напрями інноваційних ідей і рішень. Інтегративна парадигма уможливила отримати більш цілісне розуміння легітимності права, враховуючи всі її соціально-етичні аспекти та взаємозв'язки.

Вихідними науковими засадами дослідження стали аксіологічний, антропологічний, діяльнісний, синергетичний і герменевтичний підходи.

Аксіологічний підхід у роботі опосередкував виокремлення легітимності права як важливої характеристики правової реальності (підрозділ 2.1); досліджено аспекти оцінки та інституалізації легітимності права в сучасному суспільстві в контексті її змістовно-сутнісної концепції (підрозділ 2.3); обґрунтовано особливості легітимності соціально-правових феноменів (підрозділ 3.4); визначено можливості підвищення легітимності права в Україні на основі його ціннісного змісту (підрозділ 4.3).

Антропологічний підхід до дослідження легітимності права дозволив глибше зрозуміти, як правові норми й інститути сприймаються та підтримуються в різних культурних і соціальних контекстах. Урахування культурних відмінностей дозволило зрозуміти, як саме правові норми інтегруються в соціальну тканину суспільства. Фактично, антропологічний підхід надав можливість описати «людиномірну» складову легітимності права (підрозділи 1.1, 2.1, 3.2, 3.3, 3.4, 4.4, 4.5).

Діяльнісний підхід став ефективним інструментом для дослідження легітимації права, оскільки уможливив враховувати реальні практики та

взаємодії суб'єктів права. Допоміг встановити, як правові норми та інституції функціонують у конкретних соціальних умовах, як вони сприймаються і легітимуються суспільством. Використання діяльнісного підходу сприяло більш глибокому та комплексному аналізу правових явищ, що важливо для вдосконалення правової системи та підвищення її легітимності (підрозділи 2.4, 2.5, 3.1, 3.3, 3.4, 4.1, 4.2, 4.3, 4.4, 4.5).

Синергетичний підхід надав можливість глибше зрозуміти динаміку легітимності права через аналіз її складових елементів, взаємодій і впливів зовнішнього середовища. Використання цього підходу сприяло більш комплексному та гнучкому аналізу правових явищ, дозволяючи враховувати як внутрішні суперечності, так і зовнішні впливи на правову систему, котра взаємодіє із зовнішнім середовищем, зокрема з економічними, політичними та соціальними процесами. Розвиток правової системи не є лінійним, а включає моменти різких змін, стрибків і переходів; така взаємодія визначає динаміку розвитку правової системи, а відтак має чітку проекцію на процес легітимації права (підрозділи 1.1, 1.2, 1.3, 2.2, 2.3, 2.4, 3.3, 4.1).

Використання герменевтичного підходу надало можливість здійснити всебічне дослідження правових текстів, норм та інституцій, розкрити контекст, наміри та культурні фактори, що впливають на їх сприйняття і легітимність. Використання цього підходу сприяло більш точному і комплексному аналізу правових явищ, що важливо для підвищення рівня легітимності права та вдосконалення правової системи (підрозділи 1.1, 1.2, 2.3, 2.4, 3.3, 3.4, 4.4).

Системоутворюючим, методологічно-конструктивним інструментом дослідження легітимності права став діалектичний метод. Використання цього методу сприяло формуванню глибокого розуміння суперечностей, розвитку та взаємозв'язків, що визначають легітимність права. Діалектичний метод уможливив дослідити генезу наукових поглядів стосовно феномену легітимності права та їх антитетику, а також осмислити проблеми інтерпретації легітимності права в системі юридичної науки. Завдяки діалектичному методу стало можливим виявити не лише проблеми

легітимності, але й можливі шляхи їх вирішення в аспекті вдосконалення та підвищення ефективності права (підрозділи 1.2, 1.3, 2.4, 3.3, 4.2).

У процесі дослідження було застосовано також методи аналізу та синтезу, за допомогою яких можливим стало обґрунтування теоретико-філософських засад дослідження легітимності права (підрозділ 1.1), а також визначення категоріального апарату дослідження легітимності права в інноваційній інтерпретації (підрозділ 1.3).

Застосування структурного методу послугувало засобом для дослідження рівнів оцінки й інституалізації легітимності права в сучасному суспільстві в контексті запропонованої дисертанткою змістовно-сутнісної концепції цього явища (підрозділ 2.3).

Метод системного аналізу був використаний для аналізу стратегічних аспектів легітимації як функціонального прояву легітимності права (підрозділ 2.5), а також для обґрунтування державно-правових конструкцій і змістовно-функціонального концепту легітимності та легітимації права в Україні (підрозділ 4.1).

Функціональний метод надав можливість запропонувати шляхи подолання загроз кризи легітимності права в Україні (підрозділ 4.2), а також проаналізувати сучасні аспекти забезпечення легітимності правової політики в Україні (підрозділ 4.5).

Порівняльно-правовий метод відіграв важливу роль у дослідженні легітимності права, оскільки уможливив виявити, яким чином різні правові системи забезпечують свою легітимність та адаптуються до викликів сучасного світу. Це дозволило провести аналіз правових традицій, що впливають на формування правових систем та їхню легітимність. За допомогою порівняльно-правового методу проведено аналіз впливу громадянського суспільства на систему легітимації права та його легітимність (підрозділ 3.2), а також здійснено визначення особливостей легітимації соціально-правових феноменів (підрозділ 3.4).

Широке застосування отримав формально-юридичний метод, який зробив можливим формулювання визначень спеціальних понять

дослідження, зокрема під час визначення методології наукового дослідження легітимності права (підрозділ 1.2) та напрямів подолання проблеми легітимності законодавства України як фактору підвищення його ефективності (підрозділ 4.4). Застосування формально-юридичного методу сприяло удосконаленню понятійно-категоріального апарату роботи, розширенню та уточненню досліджуваних понять і категорій (підрозділи 2.2, 4.3). Формально-юридичний метод надав можливість обґрунтувати новітні тенденції та проблематику легітимності права в умовах соціальної реконструкції держави, а також дослідити концепцію легітимності права в рамках дії системи його саморегулювання в сучасній державі (підрозділи 3.1, 3.3).

Методологічне значення мали також концепти сучасної держави (розділи 1, 2, 3, 4), правової держави (підрозділи 3.1, 3.3, 4.1, 4.2, 4.3, 4.4, 4.5) та громадянського суспільства (підрозділи 3.2, 3.4) тощо.

Науково-теоретичне підґрунтя дослідження склали наукові праці вітчизняних і зарубіжних фахівців у галузі загальної теорії права та держави, історії держави та права, порівняльного правознавства, філософії права, політології, соціології тощо.

Нормативна основа дисертаційного дослідження представлена, по-перше, сукупністю міжнародно-правових документів і національних нормативно-правових актів, пов'язаних із забезпеченням легітимності та ефективної легітимації права, по-друге – системою права України, крізь призму дослідження правових приписів якої підтверджувалась універсальність теоретико-правової концепції легітимності права.

Інформаційна й емпірична основа роботи уявляє собою комплекс результатів профільних (за темою дисертації) соціологічних і статистичних досліджень, рішення ЄСПЛ, рішення Конституційного Суду України, правових актів України та розвинених країн світу, що стосуються механізмів легітимації та забезпечення легітимності права в сучасній державі.

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що воно є одним із перших комплексних досліджень, де з використанням сучасних наукових

праць і методів наукового пізнання визначено теоретико-правові засади легітимності права в сучасній державі. За результатами проведеної роботи сформульовано нові наукові положення та висновки, запропоновані здобувачем особисто. Основні з них такі:

уперше:

сформульовано поняття «легітимність права в сучасній державі», під яким слід розуміти визначальну характеристику права, що відображає засноване на відповідному загальнолюдським цінностям інтегративному поєднанні наявних моделей фактичного визнання з боку суспільства правових норм та інститутів, їх змісту і форми, особливостей дії, правових традицій та культури, що отримують вираження у домінуючій в соціумі правомірній поведінці;

встановлено елементи легітимності права в сучасній державі: 1) згода більшості з приводу відповідності права та його інститутів загальнолюдським цінностям і принципам; 2) віра у право та довіра до перспектив втілення у життя його приписів з боку більшості суспільства; 3) прийняття авторитету права, його загальнообов'язковості, легальності примусу;

обґрунтовано класифікацію легітимації права в сучасній державі за критерієм природи та інтересів суб'єктів легітимації, відповідно до якої слід виокремлювати два види: зовнішню – як процес формування фактичного визнання з боку суспільства однієї держави норм та інститутів права іншої держави(в) (як складова частина процесів гармонізації та адаптації законодавства); внутрішню – як процес формування фактичного визнання норм та інститутів права з боку суспільства в межах окремої держави;

визначено функції легітимації права в сучасній державі: 1) ідеологічна; 2) політико-правова; 3) презентаційна;

обґрунтовано складові компоненти механізму легітимації права в сучасній державі: 1) доктринальний, 2) політичний, 3) юридичний, 4) технологічний;

запропоновано теоретико-правову концепцію легітимності права в

сучасній державі у вигляді наукової моделі, котра визначає як теоретичні, так і практичні (у тому числі й нормативно визначені) аспекти сприйняття та фактичного визнання права суспільством; фундаментальною ідеєю теоретико-правової концепції легітимності права є засноване на ціннісно-нормативному праворозумінні забезпечення належного співвідношення між правом і цінностями суспільства, з урахуванням сфери інтересів людей, різноманітності їх світоглядних підходів і потреб повсякденного життя;

запропоновано проведення заходів для підтримки й удосконалення легітимності права в Україні: 1) зміна чинного законодавства та способів державного управління; 2) урахування і популяризація національних традицій і звичаїв; 3) раціоналізація відносин між політичними інститутами та армією; 4) впровадження ефективних економічних і соціальних програм; 5) підтримання законності та правопорядку; 6) популяризація діяльності державних інституцій;

удосконалено:

розуміння, що категорія «легітимність» пов'язана насамперед не з державною владою в її силовому, примусовому аспекті, а з правом, що розглядається як прояв людської свободи, формальної рівності, справедливості та інших ціннісних характеристик, тобто легітимність необхідно розглядати в контексті змістового виміру права, утвореного юридичними цінностями, які формують когнітивні зв'язки між свідомістю індивіда й об'єктами, дозволяючи сприймати ці об'єкти певним чином, і одночасно мотивують поведінку суб'єктів (враховуючи практичний характер освоєння правової реальності людиною), утворюючи певні оціночні критерії, яким ця поведінка підпорядковується;

визначення поряд з класичними моделями легітимності правової політики (раціональна; традиційна; харизматична) таких сучасних: 1) ліберально-демократична, 2) технократична, 3) ідеологічна, 4) онтологічна;

наукове розмежування термінів «легітимність» і «легітимація», які необхідно розділяти таким самим чином, як розмежовуються об'єкт або ж властивість об'єкта з процесом, учасниками якого є певні об'єкти та їх

властивості;

розуміння, що легітимність юридичної діяльності являє собою рівень відповідності державно-правової організації соціальним реаліям, а отже, правова політика, яка розвивається всупереч соціальній концепції конкретного суспільства, буде діяти як руйнівний фактор; своєю чергою, легітимність правової політики в рамках національної традиції являє собою характеристику відповідності правової діяльності держави розумінню справедливості в рамках конкретного суспільства, його морально-ціннісним орієнтирам, що склалися в ході історії;

визначення причин легітимності права як наявності процесу наповнення його змістом і силою, утвердження його авторитету, адже саме легітимність приводить право в дію, вона надає праву авторитет у рамках певного суспільства, але не як зовнішньому фактору, а фактору суб'єктивної реальності громадян, або, якщо точніше, їх більшості;

поняття «безправ'я», під яким слід розуміти кризовий стан суспільства, держави або її окремої адміністративно-територіальної одиниці, коли різко підвищується рівень правового нігілізму та критично порушується діяльність чинних органів влади;

набули подальшого розвитку:

положення щодо розуміння сучасної держави, а саме – залежно від алгоритмів здійснення легітимації, рівня й форми легітимності права та державної влади слід виокремлювати такі типи держави: а) сучасна держава – це стійке політико-правове утворення, яке має своїм системоутворюючим орієнтиром забезпечення реалізації прав і свобод індивіда, перебуває в активному векторі міждержавної комунікації та широко використовує інформаційні технології у своїй діяльності, містить в собі синтез правової, демократичної, соціальної держави та розвиненого громадянського суспільства, є особливим суб'єктом сучасного права, в якому державна влада є легітимною, легальною й легалізованою, має орієнтиром оптимальну комбінацію індивідуальної та громадянської свободи, а народ такої держави своєю правомірною поведінкою підтверджує прагнення діяти відповідно до

встановлених правових норм; б) несучасна держава – це держава, яка існує й функціонує в сучасному темпоральному просторі, характеризується домінуванням інтересів держави над індивідуальними свободами, не забезпечує повноцінної комунікації (у тому числі на регіональному і міжнародному рівнях), а також реалізації та захисту прав і свобод індивідів, має дефектну легальність і легітимність державної влади, а виконання її правових приписів засновано здебільшого на примусі та покаранні; в) досучасна держава – легальна й легітимна (у тому числі й така, що має ознаки дефектної легальності й легітимності) політико-правова організація влади над суспільством на певній території, яка відображає прийнятні для соціуму на відповідний історичний момент інструменти забезпечення комфортного співіснування індивідів та/або для функціонування державного апарату і суб'єктів правління з метою реагування на зовнішні й внутрішні виклики;

пропозиції щодо проведення комплексу заходів реформи управління в контексті взаємодії населення України з державним апаратом для подолання загроз кризи легітимності права: 1) розроблення і впровадження нормативно-правової та методичної бази щодо підвищення інформаційної відкритості діяльності державних органів і органів місцевого самоврядування; 2) розроблення додаткової нормативно-правової бази стосовно доступу до інформації про діяльність державних органів, розроблення нових механізмів взаємодії державних органів і суспільства; 3) впровадження нових механізмів взаємодії органів влади і суспільства, публічне обговорення проєктів рішень; 4) створення громадських рад; 5) визначення рейтингів органів влади за критерієм відкритості; 6) модернізація системи інформаційного забезпечення органів влади; 7) розроблення нормативно-правової бази, методичних основ і систем інформаційного забезпечення органів влади, моніторинг досягнення показників результативності діяльності органів держави; 8) створення та впровадження систем моніторингу за напрямками адміністративної реформи (якість і доступність наданих державних послуг, реалізація антикорупційних програм, інформаційна відкритість, закупівлі для державних потреб);

положення, що вирішити нагальні питання сучасного громадянського суспільства в аспекті легітимності права можна шляхом розширення суспільної довіри до права, яка втрачає будь-який сенс без ідей свободи та рівності, шляхом розширення рамок взаємодії суб'єктів (соціальний капітал) у правовому полі. Такий підхід може якісно поліпшити легітимність права та процес його легітимації, впоратися з викликами сучасного суспільства;

рекомендації в рамках легітимації чинного законодавства щодо створення в Україні ефективного нормативно-правового простору, який має спиратися на адекватне законодавство, відповідне сьогоdnішнім реаліям. Щоб домогтися формування такого нормативно-правового поля, запропоновано провести аналіз потреб суспільства та виробити систему оперативного реагування на проблеми, що виникають у соціумі.

Практичне значення одержаних результатів. Дисертація має теоретико-прикладний характер, викладені в ній висновки та пропозиції можуть бути використані:

у правотворчій діяльності – з метою вдосконалення законодавства та підвищення ефективності законодавчої практики в контексті її сприйняття населенням;

у науково-дослідній діяльності – з метою вдосконалення та подальшого розвитку загальнотеоретичних уявлень про категорії «легітимність права», «легітимація права», «легальність права», «легалізація права» в теорії права та галузевих науках;

у правозастосовній діяльності – для підвищення правової культури правозастосовувачів і налагодження взаємопорозуміння між ними та адресатами правових норм;

у навчальному процесі – під час викладання та вивчення курсів «Теорія права і держави», «Актуальні проблеми теорії права і держави», «Порівняльне правознавство» та інших спеціальних курсів, які відображають державно-правову проблематику легітимності, а також при підготовленні відповідних посібників, підручників, науково-практичних коментарів тощо.

Особистий внесок здобувача. Дисертаційне дослідження виконано

авторською самотійно. Наукові результати і висновки отримані дисертанткою на підставі особистих досліджень. Особистий внесок у публікації, виконані у співавторстві, вказано у списку праць, опублікованих за темою дисертації.

У статті: «Alternative dispute resolution procedures using information technologies: legal regulation in the European Union and the USA» (Amazonia Investiga. 2020. Vol. 9, № 26. P. 60–67) авторкою зокрема визначено правові питання забезпечення захисту порушених прав та ефективності механізму забезпечення прав, досліджено альтернативні способи захисту прав.

Апробація результатів дослідження. Висновки і положення дисертаційного дослідження обговорювалися на кафедрі загальної теорії права та держави Національного університету «Одеська юридична академія».

За темою дисертації була представлена наукова доповідь на засіданні Південного регіонального центру Національної академії правових наук України, за результатами якої отримана позитивна експертно-консультативна оцінка проведеної роботи та отриманих наукових результатів.

Підсумки розроблення проблеми в цілому та окремих її аспектів, сформульовані узагальнення та висновки були оприлюднені на міжнародних конференціях: «Право як ефективний суспільний регулятор» (м. Львів, 19–20 лютого 2021 р.); «Актуальні питання та проблеми правового регулювання суспільних відносин» (м. Дніпро, 5–6 березня 2021 р.); «Правова система України: сучасні тенденції та фактори розвитку» (м. Запоріжжя, 26–27 березня 2021 р.); «Пріоритети розвитку юридичних наук у XXI столітті» (м. Одеса, 9–10 квітня 2021 р.); «Актуальні питання розвитку правової держави в умовах сучасного становлення громадянського суспільства в Україні» (м. Харків, 18–19 червня 2021 р.); «Шляхи вдосконалення нормативно-правової бази України як основи сталого розвитку суспільства: тенденції та перспективи розвитку» (м. Харків, 3–4 вересня 2021 р.); «Чинники розвитку юридичних наук у XXI столітті» (м. Дніпро, 5–6 листопада 2021 р.); «Актуальні питання розвитку права та законодавства: наукові дискусії» (м. Львів, 17–18 грудня 2021 р.); «Актуальні проблеми реформування системи законодавства України» (м. Запоріжжя, 28–29 січня 2022 р.); «Верховенство

права у процесі державотворення та захисту прав людини в Україні» (м. Одеса, 11–12 лютого 2022 р.).

Повнота викладення матеріалів дисертації в публікаціях. Основні положення дисертації знайшли своє відображення в тридцяти двох наукових працях, а саме: двадцяти двох статтях, що опубліковані у фахових наукових українських та зарубіжних виданнях, а також тезах десяти доповідей на міжнародних науково-практичних конференціях.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

1. Іванченко О. М. Легітимність права: дескриптивні та прескриптивні підходи. *Київський часопис права*. 2021. № 4. С. 19–24.
2. Іванченко О. М. Генеза теоретико-філософських поглядів та типологія легітимності права. *Наук. вісник Міжнар. гуманітар. ун-ту. Серія «Юриспруденція»*. 2021. № 54. Том 1. С. 4–8.
3. Іванченко О. М. Місце легітимності права в конструкції правової держави. *Право і суспільство*. 2022. № 1. С. 9–16.
4. Іванченко О. М. Ціннісні засади легітимності права в сучасній державі. *Вчені записки Таврійського нац. ун-ту ім. В. І. Вернадського. Серія: Юридичні науки*. 2022. Т. 33 (72), № 1. С. 1–6.
5. Іванченко О. М. Легітимність права: відмінності у праворозумінні споріднених термінів. *Приватне та публічне право*. 2022. № 1. С. 3–8.
6. Іванченко О. М. До питання легітимності нормативно-правових актів органів публічної влади в сучасній правовій державі. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 3. С. 21–24.
7. Іванченко О. М. Легітимність права в контексті вимог суспільства. *Наук. вісник Міжнар. гуманітар. ун-ту. Серія «Юриспруденція»*. 2022. № 55. С. 12–16.

8. Іванченко О. М. Легітимність як феномен загальної теорії права. *Право і суспільство*. 2022. № 2. С. 24–31.
9. Іванченко О. М. Легітимність та тлумачення норм права: аспекти співвідношення. *Київський часопис права*. 2022. № 1. С. 27–32.
10. Іванченко О. М. Легітимність права як основа правового порядку держави. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2022. № 1. С. 14–19.
11. Іванченко О. М. Дискурс легітимності правосуддя. *Наук. вісник публічного та приватного права*. 2022. № 5. С. 3–11.
12. Іванченко О. М. Легітимність права як вища законність. *Юридичний вісник*. 2022. № 6. С. 7–16.
13. Іванченко О. М. Легітимність права як особливий процес визнання його справедливості з боку громадянського суспільства. *Київський часопис права*. 2023. № 1. С. 23–30.
14. Іванченко О. М. Легітимність права на владу: сучасні аспекти. *Право та державне управління*. 2023. № 1. С. 8–14.
15. Іванченко О. М. Легітимність та легітимація закону як фактори державної правотворчості. *Актуальні проблеми держави і права*. 2023. № 97. С. 90–97.
16. Іванченко О. М. Правові норми: від легітимності до ефективності. *Правові новели*. 2023. № 19. С. 7–17.
17. Іванченко О. М. Держава, суспільство і особистість в ракурсі легітимності права: індикатори взаємодії. *Право і суспільство*. 2023. № 2. Т. 1. С. 21–27.
18. Іванченко О. М. Джерела та рівні легітимності права в публічно-політичному просторі. *Юридичний бюлетень*. 2023. № 28. С. 23–31.
19. Іванченко О. М. Окремі аспекти легітимності прав людини. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2022. № 6. С. 9–17.
20. Ivanchenko O. M. Disciplinary perspective of the theoretical and legal profile of the legitimacy of law. *Baltic Journal of Economic Studies*. 2022. Vol. 8, No. 3. P. 86–91.

21. Ivanchenko O. M. Legitimacy of law as its justification and recognition. *Baltic Journal of Economic Studies*. 2022. Vol. 8, No. 4. P. 77–83.
22. Ivanchenko O., Arakelian M., Todoshchak O. Alternative dispute resolution procedures using information technologies: legal regulation in the European Union and the USA. *Amazonia Investiga*. 2020. Vol. 9, № 26. P. 60–67.

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

23. Іванченко О. М. Легітимність права в демократичній державі. *Право як ефективний суспільний регулятор* : матеріали міжнар. наук.-практ. конф., (м. Львів, 19–20 лют. 2021 р.) Львів : Західноукр. організація «Центр правничих ініціатив», 2021. С. 16–18.
24. Іванченко О. М. Законність, нормативність та легітимність права: питання теорії. *Актуальні питання та проблеми правового регулювання суспільних відносин* : матеріали міжнар. наук.-практ. конф., (м. Дніпро, 5–6 берез. 2021 р.) Дніпро : ГО «Правовий світ», 2021. С. 9–11.
25. Іванченко О. М. До змісту категорії легітимності права у сучасній державі. *Правова система України: сучасні тенденції та фактори розвитку* : матеріали міжнар. наук.-практ. конф., (м. Запоріжжя, 26–27 берез. 2021 р.) Запоріжжя : Запоріз. міська громад. організація «Істина», 2021. С. 7–9.
26. Іванченко О. М. Нове розуміння легітимності права в Україні. *Пріоритети розвитку юридичних наук у ХХІ столітті* : матеріали міжнар. наук.-практ. конф., (м. Одеса, Україна, 9–10 квіт. 2021 р.) Одеса : ГО «Причорноморська фундація права», 2021. С. 15–17.
27. Іванченко О. М. Легітимність права як основа ефективного функціонування держави. *Актуальні питання розвитку правової держави в умовах сучасного становлення громадянського суспільства в Україні* : матеріали міжнар. наук.-практ. конф., (м. Харків, 18–19 черв. 2021 р.) Харків : ГО «Асоціація аспірантів-юристів», 2021. С. 5–7.
28. Іванченко О. М. Теоретико-практичні аспекти зміцнення легітимності права в Україні. *Шляхи вдосконалення нормативно-правової бази України як основи сталого розвитку суспільства: тенденції та*

перспективи розвитку : матеріали міжнар. наук.-практ. конф., (м. Харків, 3–4 верес. 2021 р.) Харків : Східноукр. наук. юрид. організація, 2021. С. 6–9.

29. Іванченко О. М. Легітимність права у правозастосовній діяльності. *Чинники розвитку юридичних наук у ХХІ столітті* : матеріали міжнар. наук.-практ. конф., (м. Дніпро, 5–6 листоп. 2021 р.) Дніпро : ГО «Правовий світ», 2021. С. 6–9.

30. Іванченко О. М. Матеріально-правові та процесуальні особливості легітимності права. *Актуальні питання розвитку права та законодавства: наукові дискусії* : матеріали міжнар. наук.-практ. конф., (м. Львів, 17–18 груд. 2021 р.) Львів : Західноукр. організація «Центр правничих ініціатив», 2021. С. 9–11.

31. Іванченко О. М. Код легітимності права в полі паноптизму держави. *Актуальні проблеми реформування системи законодавства України* : матеріали міжнар. наук.-практ. конф., (м. Запоріжжя, 28–29 січ. 2022 р.) Запоріжжя : Запоріз. міська громад. організація «Істина», 2022. С. 6–9.

32. Іванченко О. М. Легітимність права та її вплив на безпеку держави. *Верховенство права у процесі державотворення та захисту прав людини в Україні* : матеріали міжнар. наук.-практ. конф., (м. Одеса, Україна, 11–12 лют. 2022 р.) Одеса : ГО «Причорноморська фундація права», 2022. С. 6–9.

Характеристика особистості здобувача. Іванченко Ольга Миколаївна, народилась 12 листопада 1984 року у місті Рені, Одеська область

Освіта:

З 01.09.2002 року до 31.07.2006 року здобувала вищу юридичну освіту на денній формі навчання за кваліфікаційним рівнем «бакалавр права» в Одеській національній юридичній академії (місцезнаходження: 65009, м. Одеса, вул. Академічна, 2) за спеціальністю 6.060101 – Правознавство.

03.07.2007 року отримала Диплом бакалавра права з відзнакою СК №30547595, виданий Одеською національною юридичною академією.

З 01.09.2006 року до 03.07.2007 року здобувала вищу юридичну освіту на денній формі навчання за кваліфікаційним рівнем «магістр права» в

Одеській національній юридичній академії (місцезнаходження: 65009, м. Одеса, вул. Академічна, 2) за спеціальністю 8.060101 – Правознавство.

03.07.2007 року отримала диплом магістра права з відзнакою (СК №30547495), виданий Одеською національною юридичною академією.

З 01.09.2008 року до 12.06.2010 року здобувала вищу юридичну освіту на заочній формі навчання за кваліфікаційним рівнем «магістр права» в Інституті підготовки професійних суддів Одеської національної юридичної академії (місцезнаходження: 65009, м. Одеса, вул. Академічна, 2) за спеціальністю 8.060101 – Правознавство.

12.06.2010 року отримала диплом магістра права з відзнакою (СК №38362430), виданий Інститутом підготовки професійних суддів Одеської національної юридичної академії.

29.03.2012 року отримала диплом кандидата наук ДК №005964, виданий Міністерством освіти і науки, молоді та спорту України на підставі рішення Атестаційної колегії від 29.03.2012 року, яким було присуджено науковий ступінь кандидата юридичних наук із спеціальності 12.00.01 - теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень.

У 2021 році вступила на навчання до Відділу аспірантури та докторантури Національного університету «Одеська юридична академія» для здобуття наукового ступеня доктора наук зі спеціальності 081 «Право». Тема дисертації «Легітимність права в сучасній державі».

06.06.2022 року отримала атестат доцента АД №010631, виданий Міністерством освіти і науки виданий на підставі рішення Атестаційної колегії від 06.06.2022 року; присвоєно вчене звання доцента кафедри загальної теорії права та держави.

Адвокатська діяльність:

20.12.2017 року отримала свідоцтво про право на зайняття адвокатською діяльністю №003114, що видане Радою адвокатів Одеської області від 20.12.2017 року та здійснювала адвокатську діяльність самостійно.

З 18.02.2019 року до 30.04.2021 року перебувала на посаді старшого партнера Адвокатського об'єднання «Правовий центр «Інтелект» та здійснювала адвокатську діяльність у складі цього адвокатського об'єднання.

З 05.05.2021 року - дотепер є засновником та керівником Адвокатського бюро «Іванченко та партнери», та здійснюю адвокатську діяльність у складі цього адвокатського бюро.

Інформація про підвищення кваліфікації:

Протягом 2020-2021 років та у 2024 році брала участь у заходах з підвищення кваліфікації адвоката при Національній асоціації адвокатів України та отримала сертифікати про підвищення кваліфікації адвоката за 2020-2021 та 2024 роки, видані Вищою школою адвокатури НААУ.

Оцінка мови та стилю дисертації. Дисертаційна робота «Легітимність права в сучасній державі» написана грамотною науковою українською мовою, стиль викладу матеріалів досліджень, наукових положень, висновків і рекомендацій забезпечує доступність їх сприйняття.

Відповідність дисертації вимогам Порядку присудження та позбавлення наукового ступеня доктора наук. Дисертація відповідає вимогам, передбаченим п. п. 7, 9 Порядку присудження та позбавлення наукового ступеня доктора наук затвердженого постановою кабінету міністрів України від 17 листопада 2021 р. № 1197.

Вимоги академічної доброчесності дотриманні у повному обсязі, наявний висновок Unichesk – позитивний.

Оцінка відповідності дисертації встановленим вимогам з урахуванням наукової та громадської характеристики здобувача.

Іванченко Ольга Миколаївна має високі особистісні якості, завдяки яким вона змогла вдало поєднувати свою напружену професійну діяльність із успішною роботою над проблематикою дисертаційного дослідження. І хоча війна внесла драматичні корективи у процес проходження дисертації, автор не зійшов з обраного шляху.

Ольга Миколаївна Іванченко, характеризується як віддана своїй справі людина і патріот своєї країни. Успішна підготовка дисертаційного

дослідження у жорстких соціально-політичних умовах свідчить як про досягнення дисертантом нового професійно-наукового рівня, так і про наявність потенціалу, який буде слугувати на користь обраній справі.

Представлена дисертація, є завершеним монографічним дослідженням та відповідає вимогам чинного законодавства.

Загальний висновок. Враховуючи вищенаведене, вважаємо, що за актуальністю, ступенем новизни, обґрунтованістю, науковою та практичною цінністю здобутих результатів, дисертація Іванченко Ольги Миколаївни на тему «Легітимність права в сучасній державі», відповідає галузі знань 08 «Право», вимогам Порядку присудження та позбавлення наукового ступеня доктора наук, затвердженого постановою кабінету міністрів України від 17 листопада 2021 р. № 1197, наказу Міністерства освіти і науки України від 12 січня 2017 р. № 40 «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» (зі змінами), Положення про спеціалізовану вчену раду з присудження наукового ступеня доктора наук, затвердженого наказом Міністерства освіти і науки України від 13 грудня 2021 року № 1359 та **рекомендується до захисту на здобуття ступеня доктора наук з галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 12.00.01 – теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень.**

Учасники засідання кафедри загальної теорії права та держави Національного університету «Одеська юридична академія», на якому відбулася публічна презентація здобувачем наукових результатів дисертації та її обговорення, шляхом відкритого голосування одноголосно рекомендували дисертацію Іванченко Ольги Миколаївни, до попереднього розгляду та захисту у спеціалізованій вченій раді Д 41.086.06 Національного університету «Одеська юридична академія» з правом прийняття до розгляду та проведення захисту на здобуття наукового ступеня доктора наук з галузі знань 08 «Право».

У результаті проведеної наукової експертизи дисертації Іванченко Ольги Миколаївни на тему «Легітимність права в сучасній державі»

ПОСТАНОВИЛИ:

1. Затвердити висновок про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів докторської дисертації Іванченко Ольги Миколаївни, на тему «Легітимність права в сучасній державі».

2. Констатувати, що за актуальністю, ступенем новизни, обґрунтованістю, науковою та практичною цінністю здобутих результатів дисертація Іванченко Ольги Миколаївни відповідає галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 12.00.01 – теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень та вимогам Порядку присудження та позбавлення наукового ступеня доктора наук, затвердженого постановою кабінету міністрів України від 17 листопада 2021 р. № 1197, наказу Міністерства освіти і науки України від 12 січня 2017 р. № 40 «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» (зі змінами), Положення про спеціалізовану вчену раду з присудження наукового ступеня доктора наук, затвердженого наказом Міністерства освіти і науки України від 13 грудня 2021 року № 1359.

3. Результати голосування присутніх на засіданні кафедри загальної теорії права та держави Національного університету «Одеська юридична академія»: за – одноголосно; проти – немає; утримались – немає.

4. Рекомендувати дисертацію Іванченко Ольги Миколаївни на тему «Легітимність права в сучасній державі» до попереднього розгляду та захисту у спеціалізованій вченій раді Д 41.086.06 Національного університету «Одеська юридична академія» з правом прийняття до розгляду та проведення захисту на здобуття наукового ступеня доктора наук з галузі знань 08 «Право».

Рецензенти:

Д.ю.н., професор

Володимир ЗАВАЛЬНЮК

Д.ю.н., професор

Євген ХАРИТОНОВ

Д.ю.н., професор

Ольга МЕЛЬНИЧУК